

SALAŁATA (54) *sb f*

sałata (52), **szałata** (2); *szałata BielŻyw*; *sałata : szałata FalZioł* (12:1).

Pierwsze i końcowe a jasne (w tym w pierwszym 1 r. błędne znakowanie); -ł- (35), -ła- (2) *Murm, RejWiz.*

sg N sałata (30). ◇ *G sałaty* (5). ◇ *A sałatę* (13). ◇ *I sałatą* (3). ◇ *L sałacie* (1). ◇ *pl A sałaty* (2).
◇ [*L sałaciéch.*]

Sł stp brak, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *bot. Lactuca sp. L. (Rost); rodzaj roślin jednorocznych lub dwuletnich z rodziny astrowatych (Asteraceae); występuje ok.100 gatunków uprawianych jako roślina jadalna lub lecznicza (o lekko gorzkawym smaku); lactuca Murm, Mącz, Calep, Cn; astylis, eunuchion, meconis Cn (37) : Murm 114; Lactuca. Sałata. FalZioł I 73c, +3d, V 47; Gdy iednego czału Ariřtipus ųzedł mimo Diogeneřa á on płokał řzałatę, y nałaiał Ariřtipowi Diogenes rzekąc, gdyby řie ty nauczył tey to potrawy ięć, nigdyby okrutnikowi nie ųłužil BielŻyw 57; Forum holitorium, Tárg gdzie zyołá/ Sáłaty Rzodkwie/ marchwie [...] przedáyá Mącz 135a; Lactuca, a lactis copia dicta est quod abundantiam lactis exuberet, To yeřt ziele które my řálatą zowiemy. Mącz 182b, 115c, 487d; Też rzeczne Ráki tłuczone/ day z winem miáłko pić/ przepuřci lekko żywot, á ktemu karmia dobra ięř Sálatá wárzona. SienLek 39; MIerné á częřtę iedzenie řáłaty krew dobrą mnoży SienLek 144v; Albo z wodą Sáłaty nátlucz/ á ięczmiennéy máki przymieřzay/ przykładayze to ná wřelákie wywinienie áłbo řtluczenie SienLek 150, 48, 80, 87, 107, 110 [2 r.] (11); Pierwey ři tu tych Włochow nigdy niebywáło/ Fráncá/ Piřmo/ Sálatá / řnimi to nářtáło. BielSat B3v [*idem BielRozm*]; PudłFr 78; BielRozm 12; Calep 577a; Dworká ma tego doyřrzeć z pilnořciá/ áby ogrodnych rzeczy nie omieřkwiwáłá řiac/ gdy czař czemu przychořdzi. Iáko cebule/ ogorki/ pářternak/ mářchew/ pietruřzkę/ rozłáde/ ćwikłę: řálatá teř nie wářdzi GostGosp 122, 72, 167; kiedy go [Baránczucha Tatarzyna] potym po kilku lat ieden z znáiomych tráfiwřzy řie do Rzymu pyřał/ iáko řie ma: powiedřiał. Nie dobrze/ trawę ięřz kak bárán: dáiac znáć že mu řie řálatá Włofka [*tj. sałata, którą musiał jeřć we Włozzech*] niepodobáłá. KochAp 9; KlonFlis C.*

W porównaniach (2): *Abowiem wczynnnořci á zálezanie ięř to do przyiářni iáko řálatá do wieprzowey pieczenia. RejZwierc 90; Acřci Włofzek řerwetkę ma y kuráđenty/ Ale by woł Sálatą pořra řobie pięty. RejZwierc 243v.*

Zestawienia: »sałata domowa« = *Lactuca sativa L. (Rost)*; *sałata siewna:* [*Cf 2.*].

»sałata kędzierzawa« = *Lactuca sativa var. crispa L. (Rost)* (1): *Sálatá kędzierzawa/ Lactuca řeřsilis, řiue criřpa SienLek 230v.*

[*»polna sałata« = Lactuca serriola Torner; sałata kompasowa, rořlina dwuletνια, lecznicza i trująca: I bęđá ięřć mięřo iego [baranka] oney nocy/ ogniem pieczoné/ y przářné chleby z polną řálatą (marg) z gorzkořciámi. (-) [cum lactucis agrestibus] WujBib Ex 12/8.*]

»sałata prořta« = *Lactuca sativa L. (Rost)*; *sałata siewna* (1): *Locygá áłbo láktuká po řtárořwiecku/ dźiř Sálatá pořta. SienLek 216v.*

Szeregi: »laktuka albo sałata« [*řzyk 2:1*] (3): *Wezmi/ řlaz/ rumien/ wierzbowe liřcie/ laktukę/ albo řálatę/ vwarz w wodzie FalZioł V 75v; Cyemnym oczom řłuży mleko z řáłaty/ áłbo řáktuki z mlekiem niewieřcim ná poły/ ná oczy ie puřzczáć SienLek 65, 90v. [*Cf 2.*]*

»łocyga albo sałata« (1): A gdyby łycy komu Wątrobá zápalilá/ ma žiela chłodzące iádác/ iáko łocygę álbo łálatę/ podroźnik/ tylko z łámym octem *SienLek* 89.

2. bot. Zestawienie: »sałata leśnia« = *Mycelis muralis* (L.) Dum.; *sałatnik leśny*, bylina trująca z rodziny *astrowatych* (*Asteraceae*) (1) : SAłatha albo laktuka iefth dwoiaka, Iedna iefth domowa á druga lefnia *FalZioł* I 73d.

Szereg: »sałata albo laktuka« (1): *FalZioł* I 73d cf *Wyrażenie*.

3. Potrawa (zwykle pikantna) zrobiona z różnych ziół i warzyw; *acetarium Murm*, *Calep*, *Cn*; *insalatum BartBydg* (16) : *Murm* 186; *BartBydg* 75; *Salatha* wczyniona s *Piotrużki*/ z włoskiego kopru/ z wodną rzeżuchą/ z boragiem/ z laktuką/ á tak łtych zioł z ocztem á z oliwą łálatę prziprawić ofoliwłzy trocha/ abowiem tha łzałata iefth dobra w gorących niemoczach/ łercze połila. *FalZioł* I 98b, I 90a, d [3 r.]; *Rapunculus*, vel *rapuncium*, *Pączki* álbo *łofzyki*/ które łie naprzód pułzczayą po ziemi którých w łáłacie wżywáyą. *Mącz* 345d, 38b, 314a; (*nagł*) O chmielu. (–) CO to zá łálatá rána Rózynekámi połypána? Chmiél/ iefli dobrze łmákuię *KochFr* 11; *Calep* 16a; [acetaria ogrodne chwasty i(d est) olera vel *Salatha*, *Shalsha ReuchlinBartBydg* a3v; tedy inłzé iefth žiele/ które zową we Włofzéch *Pimpinella*, którego pożywáią w łáłáciéch z octem á z oleiem. *UrządowHerb* 248a].

sałata czego [= z czego] (1): A kto by łie bez niego [*łuku*, *tj. pora*] niemogł obeydz/ thedy taki po iedzeniu iego ma iefć lactukę albo wyłokhiego mleczu łálatę *FalZioł* I 101d.

Przen (1) : Ale gdy co rozumem á boiáźnią Bożą/ Nadobnie potrzebione przed kogo położą/ A łálatá z mierności wczynioná ktemu/ Tá potrawá łmákuię nadobnie káždemu. *RejWiz* 48v.

4. [n-pr *Imię psa*: Nieprzepomniéc dálłzey łztuki/ Bywáiąć też ze pły łuki/ Ktora pilna łwego gnatá/ Day iey przezwiłko Sálatá. *BielawMyśl* C (*Linde*).]

Synonimy: 1. *laktuka*, *łocyga*; 2. *laktuka*.